

## SPELLING EN UITSPRAAK VAN HET POOLS

Het Pools heeft een prettige spelling: wie een Pools woord leest kan aan de hand van een beperkt aantal regels altijd de uitspraak bepalen.

Het omgekeerde geldt overigens niet. Wie een Pools woord hoort kan niet altijd bepalen hoe het wordt geschreven. Aan het eind van een woord wordt de Poolse klank sz meestal geschreven als sz maar soms ook als ź, zoals in de Poolse stad Łódź of als rz, zoals in de voornaam Kazimierz. De oe van koe wordt meestal geschreven als u maar soms ook als ó, bijvoorbeeld in de stad Kraków.

Ook plezierig in het Pools: de klemtoon ligt vrijwel altijd op de voorlaatste lettergreep. Voorbeelden zijn de naam van paus Johannes Paulus II Karól Wojtyła en de Poolse steden Warszawa, Kraków. Als een woord extra lettergrepen krijgt door uitgangen blijft de regel geldig: Krakowa (=van Kraków). Er zijn uitzonderingen. Zo heeft bijvoorbeeld het Poolse woord voor republiek de klemtoon op de voorvoorlaatste lettergreep: rzeczpospolita.

Moeilijk voor Nederlanders is het verschil tussen twee soorten sj-klanken in het Pools. De ene sj-klank wordt geschreven als ś en de andere als sz. De ś wordt vóór in de mond uitgesproken ongeveer zoals in het woord sjiek. De andere sj-klank wordt achter in de mond uitgesproken zoals Fransen de ch in champagne uitspreken. En dat verschil is van groot belang want het Pools heeft maar liefst 18 sisklanken: s, ś, sz, c, ć, cz, sc, śc, szcz, z, ź, ż, dz, dź, dż, zdz, źdź, źdź. Een aanrader: maak het verschil in uitspraak tussen een klank in kolom 2 en in kolom 3 zo groot mogelijk:

				kolom 1	kolom 2	kolom 3
stemloze eenklank	s	sj (voor)	sj (achter)	s	ś	sz
stemloze tweeklank	ts	tsj (voor)	tsj (achter)	c	ć	cz
stemloze drieklank	sts	sjtsj (voor)	sjtsj (achter)	sc	śc	szcz
stemhebbende eenklank	z	zj (voor)	zj (achter)	z	ź	ż
stemhebbende tweeklank	dz	dzj (voor)	dzj (achter)	dz	dź	dż
stemhebbende drieklank	zdz	zjdzj (voor)	zjdzj (achter)	zdz	źdź	źdź

Ś, ć, śc, ź, dź, źdź (kolom 2 dus) worden alleen vóór medeklinkers of aan het eind van een woord zo geschreven. Vóór klinkers worden die klanken anders gespeld. In plaats van śi wordt si geschreven. Vóór een i wordt nooit de klank s uitgesproken. Waarom een accent schrijven als alleen śi bestaat? Als algemene regel:

Vóór een i wordt in ś, ć, śc, ź, dź en źdź het laatste accent weggelaten.

De klanken in kolom 1 en 3 worden nooit met een i gecombineerd, wel met een y (die ongeveer klinkt als onze i in kind). Hieronder nogmaals dezelfde sisklanken, maar nu gecombineerd met i/y:

				kolom 1	kolom 2	kolom 3
stemloze eenklank	s	sj (voor)	sj (achter)	sy	si	szy
stemloze tweeklank	ts	tsj (voor)	tsj (achter)	cy	ci	czy
stemloze drieklank	sts	sjtsj (voor)	sjtsj (achter)	scy	ści	szczy
stemhebbende eenklank	z	zj (voor)	zj (achter)	zy	zi	ży
stemhebbende tweeklank	dz	dzj (voor)	dzj (achter)	dzy	dzi	dży
stemhebbende drieklank	zdz	zjdzj (voor)	zjdzj (achter)	zdzy	ździ	źdży

Vóór de overige klinkers wordt in plaats van het laatste accent in ś, ć, śc, ź, dź en źdź een i geschreven. Onderstaande tabel geldt voor alle klinkers met uitzondering van i/y:

				kolom 1	kolom 2	kolom 3
stemloze eenklank	s	sj (voor)	sj (achter)	sa	sia	sza
stemloze tweeklank	ts	tsj (voor)	tsj (achter)	ca	cia	cza
stemloze drieklank	sts	sjtsj (voor)	sjtsj (achter)	sca	ścia	szcza
stemhebbende eenklank	z	zj (voor)	zj (achter)	za	zia	ża
stemhebbende tweeklank	dz	dzj (voor)	dzj (achter)	dza	dzia	dża
stemhebbende drieklank	zdz	zjdzj (voor)	zjdzj (achter)	zdza	ździa	źdża

Nu de andere medeklinkers en daarna de klinkers.

Naast de **n** kent het Pools ook de nj-klank. De spelling van die klank is **ń** vóór medeklinkers of aan het eind van een woord, **n** vóór een **i** en **ni** vóór andere klinkers. Voorbeelden van deze **ń**-klank zijn Poznań (stad in Polen), nic (=niets), niema (=is er niet/er zijn niet).

De **w** is de Nederlandse **v**, maar neigt soms ook naar de Nederlandse **w**. De **g** klinkt als in het Duitse woord **gehen**.

De **b**, **f**, **k**, **m** en **p** worden net zoals in het Nederlands uitgesproken.

In de Poolse steden Białystok, Kielce is de **i** geen **i** maar een **j**. Als algemene regel:

De **i** wordt tussen **b**, **f**, **g**, **k**, **m**, **n**, **p**, **w** en een klinker als **j** uitgesproken.

De **r** is een tong-r, de **ch** en **h** worden als **ch** uitgesproken, de **d**, **j**, **l** en **t** net als in het Nederlands. De **l** wordt als de **w** in **eeuw** uitgesproken, de **rz** als **ż** (zie boven).

Waarom wordt één en dezelfde klank soms als **ż** en soms als **rz** geschreven? Voor **rz** wordt gekozen als er op een of andere manier een relatie bestaat met woorden met een **r**, bijvoorbeeld Rzym (=Rome).

Er zijn twee regels die stemhebbende medeklinkers stemloos maken of omgekeerd:

Aan het eind van een woord worden **b**, **d**, **dz**, **dź**, **dż**, **g**, **rz**, **w**, **z**, **ź**, **ż**, **zdz**, **źdź**, **źdż** stemloos en worden dus uitgesproken als **p**, **t**, **c**, **ć**, **cz**, **k**, **sz**, **f**, **s**, **ś**, **sz**, **sc**, **śc**, **szcz**.

Deze regel is vergelijkbaar met een dergelijke regel in het Nederlands: hond wordt uitgesproken als hont, krab als krap.

Veel medeklinkers beïnvloeden andere medeklinkers en maken die stemloos of juist stemhebbend (assimilatie), maar sommige klanken doen niet mee:

De **j**, **l**, **ł**, **m**, **n** en **r** worden niet door andere medeklinkers beïnvloed en beïnvloeden andere klanken ook niet.

De **rz** en **w** worden na een stemloze medeklinker stemloos, dus als **sz** en **f** uitgesproken: het voorzetsel **przy** klinkt als **pszy**. Dat heet progressieve assimilatie.

Voor de overige medeklinkers geldt dat ze vóór een stemloze medeklinker stemloos worden en vóór een stemhebbende medeklinker stemhebbend. Babka (=grootmoeder) klinkt als bapka, jakże als jagże. Dat heet regressieve assimilatie.

De **a**, **e**, **o**, **y** worden uitgesproken als in dak/daken, pet, pot, kind, bv. Warszawa.

De **i** wordt gewoonlijk uitgesproken als in kiwi. Maar tussen **c**, **s**, **z** en een klinker maakt de **i** alleen maar duidelijk dat de **c**, **s** en **z** anders worden uitgesproken (zie boven) en tussen **b**, **f**, **g**, **k**, **m**, **n**, **p**, **w** en een klinker wordt de **i** als **j** uitgesproken.

De **u** en **ó** worden beide als de **oe** in doen uitgesproken.

Voor de schrijfwijze **ó** wordt gekozen als er enig verband is met de **o**, bijvoorbeeld in Kraków, Krakowa (=van Kraków).

De **ą** wordt uitgesproken als in (Frans) bon en de **ę** als een combinatie van het Franse 'in' in fin en de **w** in **eeuw**. Zo worden ze althans uitgesproken vóór **ch**, **f**, **rz**, **s**, **ś**, **sz**, **w**, **z**, **ź**, **ż**, bv. in Wałęsa. Maar vóór **b**, **p** worden de **ą** en **ę** als 'om' en 'em' uitgesproken (generaal Dąbrowski klinkt als Dombrowski), vóór **c**, **ć**, **cz**, **d**, **dz**, **dź**, **dż**, **t** als 'on' en 'en' (pieć (=vijf) klinkt als pienc), vóór **g**, **k** als 'ong' en 'eng' (ręka (=hand) klinkt als renka). En aan het eind van een woord klinkt de **ę** als **e** (proszę (=alstublieft) klinkt als prosze), de **ą** blijft **ą**.

<b>De letter(combinatie) ...</b>	<b>wordt uitgesproken als ...</b>
<b>a</b>	<b>a</b>
<b>ą</b> voor ch, f, rz, s, ś, sz, w, z, ź, ż voor b, p voor c, ć, cz, d, dz, dź, dż, t voor g, k	in (Frans) <b>bon</b> <b>om</b> <b>on</b> <b>ong</b> <b>b*</b>
<b>b</b>	<b>ts</b>
<b>c</b> niet voor h, i	<b>tsj</b> (voor in de mond)
<b>ć</b>	<b>ch</b>
<b>ch</b>	<b>tsji</b> (voor in de mond)
<b>ci</b> niet voor een klinker	<b>tsja, tsje, tsjo, enz.</b> (voor in de mond)
<b>cia</b> en ook cie, cio, enz.	<b>tsj</b> (achter in de mond)
<b>cz</b>	<b>d*</b>
<b>d</b>	<b>dz*</b>
<b>dz</b> niet voor i	<b>dzj*</b> (voor in de mond)
<b>dź</b>	<b>dzj*</b> (achter in de mond)
<b>dż</b>	<b>dzji</b> (voor in de mond)
<b>dzi</b> niet voor een klinker	<b>dzja, dzje, dzjo, enz.</b> (voor in de mond)
<b>dzia</b> en ook dzie, dzio, enz.	<b>e</b> in pet
<b>e</b>	in (Frans) <b>fin</b> plus de w van eeuw
<b>ę</b> voor ch, f, rz, s, ś, sz, w, z, ź, ż voor b, p voor c, ć, cz, d, dz, dź, dż, t voor g, k aan het einde van een woord	<b>em</b> <b>en</b> <b>eng</b> <b>e</b> in pet
<b>f</b>	<b>f</b>
<b>g</b>	<b>g*</b> als in (Duits) gehen
<b>h</b>	<b>ch</b>
<b>i</b> tussen c, s, z en klinker tussen b, f, g, k, m, n, p, w en klinker in de overige gevallen	- <b>i</b>
<b>j</b>	<b>j</b>
<b>k</b>	<b>k</b>
<b>l</b>	<b>l</b>
<b>ł</b>	<b>w</b> in eeuw
<b>m</b>	<b>m</b>
<b>n</b>	<b>n</b>
<b>ń</b>	<b>nj</b>
<b>o</b>	<b>o</b> in pot
<b>ó</b>	<b>oe</b> in koe

\* Aan het eind van een woord wordt de klank stemloos:

in plaats van b, d, dz, dź, dż, g, rz, w, z, ź, ż klinken p, t, c, ć, cz, k, sz, f, s, ś, sz.

**De letter(combinatie) ...****wordt uitgesproken als ...**

<b>p</b>		<b>p</b>
<b>r</b>		<b>r</b> (tong-r)
<b>rz</b>		<b>zj*</b> (achter in de mond)
<b>s</b>	niet voor i	<b>s</b>
<b>ś</b>		<b>sj</b> (voor in de mond)
<b>sc</b>		<b>sts</b>
<b>śc</b>		<b>sjtsj</b> (voor in de mond)
<b>ści</b>	niet voor klinker	<b>sjtsji</b> (voor in de mond)
<b>ścia</b>	en ook ście, ścio, enz.	<b>sjtsja, sjtsje, sjtsjo, enz.</b> (voor in de mond)
<b>si</b>	niet voor een klinker	<b>sji</b> (voor in de mond)
<b>sia</b>	en ook sie, sio, enz.	<b>sja, sje, sjo, enz.</b> (voor in de mond)
<b>sz</b>		<b>sj</b> (achter in de mond)
<b>szcz</b>		<b>sjtsj</b> (achter in de mond)
<b>t</b>		<b>t</b>
<b>u</b>		<b>oe</b> in koe
<b>w</b>		<b>v*</b>
<b>y</b>		<b>i</b> in kind
<b>z</b>	niet voor i	<b>z*</b>
<b>ź</b>		<b>zj*</b> (voor in de mond)
<b>ż</b>		<b>zj*</b> (achter in de mond)
<b>zdz</b>		<b>zdz*</b>
<b>źdź</b>		<b>zjdzj*</b> (voor in de mond)
<b>źdź</b>		<b>zjdzj*</b> (achter in de mond)
<b>ździ</b>	niet voor klinker	<b>zjdzji</b> (voor in de mond)
<b>ździa</b>	en ook ździe, enz.	<b>zjdzja, zjdzje, enz.</b> (voor in de mond)
<b>zi</b>	niet voor een klinker	<b>zji</b> (voor in de mond)
<b>zia</b>	en ook zie, zio, enz.	<b>zja, zje, zjo, enz.</b> (voor in de mond)

De j, l, ł, m, n en r veranderen zelf niet door assimilatie en veranderen andere klanken ook niet. De rz en w worden na een stemloze medeklinker stemloos, dus als sz en f uitgesproken. Voor de overige medeklinkers geldt dat ze vóór een stemloze medeklinker stemloos worden en vóór een stemhebbende medeklinker stemhebbend.

\* Aan het eind van een woord wordt de klank stemloos: in plaats van b, d, dz, dź, dż, g, rz, w, z, ź, ż, zdz, źdź, źdź klinken p, t, c, ć, cz, k, sz, f, s, ś, sz, sc, ść, szcz.